

DEMOKRATISKE LEKTIER FRA UNGARN OG SACHSEN-ANHALT

ANALYSE

nyt
europa
bæredygtigt og inkluderende

Oktober 2026

NYT EUROPA BRIEF

Af Mikkel Brøchner Hansen, junior analysekonsulent

Demokratisk tilbagegang er en fortsat tiltagende udfordring.

På verdensplan er andelen af demokratier i dag faldet til samme niveau som i 1978, og demokratiniveauet i Vesten er på sit laveste i mere end 50 år. Samtidig vokser tilslutningen til populistiske højrefløjspartier på tværs af Europa. Demokratiske udfordringer rykker tættere på, og spørgsmålet om, hvordan demokratiet forsvares, er stadig mere relevant.

I denne forbindelse kan vi tage ved lære af Tiszas valgsejr i Ungarn og AfD's valgsejr i delstaten Sachsen-Anhalt. På trods af forskellige fortegn viser disse to nylige eksempler, hvordan demokratier har svært ved at respondere på anti-demokratiske strømninger. Når først demokratiet er under pres, er reaktive værktøjer sjældent tilstrækkelige, hvorfor demokratisk modstandskraft i højere grad bør bygges op, før anti-demokratiske kræfter bider sig fast.

I perioder, hvor Tusk-regeringen har forsøgt at beholde sin demokratiske integritet, har den mistet vælgeropbakning, da den ikke effektivt har kunne opfylde valgløfterne om at genetablere demokratiske institutioner. Dette betyder paradoksalt nok, at vælgere, som egentlig ønskede et forbedret demokrati, endte med at støtte anti-demokratiske og illiberale partier.

Eksemplet fra Polen viser, at i tilfælde, hvor demokratiske midler følges til trods for ineffektivitet, risikerer luften hurtigt at gå af ballonen for en demokratisk-sindet regering, hvilket sætter døren på klem for illiberale kræfter. Når illiberale og anti-demokratiske kræfter vinder frem, står valget mellem anti-demokratiske midler til at opnå demokratiske mål eller anti-demokratiske midler til at opnå anti-demokratiske mål. I lyset heraf synes militant demokrati, altså anti-demokratiske midler til at opnå demokratiske mål, normativt forsvarligt og kan forekomme som en nødvendighed.

Dette er dog ikke ensbetydende med, at militant demokrati er løsningen på de demokratiske udfordringer, som spredt sig på tværs af Europa. Brugen af militant demokrati indebærer en række praktiske udfordringer.

Midlets begrænsninger

På trods af at militant demokrati kan være både normativt forsvarligt og i visse tilfælde nødvendigt, indebærer det også en række forhold, som kan gøre det mere eller mindre ineffektivt. Et ekstraordinært mandat, der gives med henblik på at forsvare eller genoprette demokratiet, er ikke nødvendigvis en lineær vej mod et mere demokratisk styre.

For det første er der en risiko for, at den ekstraordinære magt, der tildeles i demokratiets navn, efterfølgende bliver misbrugt. Eksisterende anti-demokratiske strukturer kan således blive nedbrudt, uden at de nødvendigvis erstattes af stærkere demokratiske institutioner.

I stedet kan nye magtstrukturer opstå, som blot reproducerer de problemer, de skulle afløse.

Et eksempel kan findes i Zambia, hvor præsident Hakainde Hichilema efter sin magtovertagelse i 2021 gradvist har bevæget sig væk fra de demokratiske løfter, han gik til valg på. Eksemplet illustrerer, hvordan en politisk bevægelse kan vinde magten med henvisning til et demokratisk projekt uden nødvendigvis efterfølgende at gennemføre de institutionelle reformer, der skal sikre et mere demokratisk system.

I denne forbindelse må vi ej forglemme, at Orbán som ung var stærk fortaler for liberalt demokrati. I Ungarn er spørgsmålet nu ikke blot om Magyar er i stand til at nedbryde de magtstrukturer, som Fidesz har opbygget gennem 16 år, men også hvorvidt Magyar er i stand til at begrænse sin egen magt og tilbageføre autoriteten til uafhængige demokratiske institutioner. Magyar er tidligere medlem af Fidesz og havde som dreng en plakat af Orbán hængende på sit værelse. Han er ikke en politisk outsider, men en insider med indgående kendskab til det ungarske politiske system. Det er både lovende og bekymrende. Lovende, fordi autoritære systemer ofte begynder at slå revner, når personer indefra bryder med dem. Bekymrende, fordi de, der kender systemets magtmekanismer, også kan vælge at videreføre dem, blot under et nyt moralsk og politisk budskab under en demokratisk facade.

For det andet kan militant demokrati være brænde på bålet for anti-demokratiske partier, som kan henvise til den udemokratiske, illiberale og dobbeltmoraliske adfærd som udspiller sig.

Igen kan vi kigge mod Polen. Under en erkendelse af, at det ikke ville være muligt at skabe demokratisk fremgang med udelukkende demokratiske midler, påberåbte Tusk og regeringskoalitionen i Polen sig behovet for at bruge redskaber fra det militante demokrati.

Hvor det lykkedes at afmontere flere af de instrumenter, som PiS havde iværksat, gav det oppositionen, nu anført af PiS, mulighed for at mobilisere sine tilhængere omkring den angiveligt uretfærdige og anti-demokratiske adfærd, som regeringen udviste. Tusk-regeringen brugte i 2024 ekstraordinære juridiske greb, til at fjerne PiS-loyalister fra ledende stillinger i polske public service-medier. Dette fremstillede PiS som et angreb på ytringsfriheden og demokratiet og opfordrede befolkningen til at demonstrere. I forbindelse hermed udtalte den PiS-loyale præsident, Andrzej Duda, at *“a political goal cannot be an excuse for violating constitutional principles and the law”*.

PiS mobiliserede vælgere omkring regeringens brug af militant demokrati. Regeringens brug af militant demokrati var således vind i sejlene for PiS, som i befolkningen var mere populær end regeringen i dele af 2025

Det polske mønster, hvor en reformregering bliver mødt med anklager om selv at udhule demokratiet, genfinder vi i Ungarn. Her har Fidesz taget samme diskurs i brug over for den nye regering under Péter Magyar. Et medlem af Fidesz hævder, at *“Péter Magyar and the Tisza Party are dismantling democratic Hungary as we have known it since 1990”*. Disse narrativer har ikke for alvor sat sig i meningsmålingerne, selv om Tisza dog har tabt 5 procentpoint siden juli.

Demokratisk fastholdelse

Brugen af militant demokrati giver anti-demokratiske partier mulighed for at mobilisere og skabe et narrativ om, at de demokratiske partier netop er dem med anti-demokratiske ambitioner. Hvor ovenstående eksempler fra Polen og Ungarn viser hvor svært det er at reetablere demokratiske institutioner, er en lignende mekanisme at spores hos vores naboer i Tyskland, hvor AfD for nyligt gik med 43,8% af stemmerne i delstaten Sachsen-Anhalt. Her er der ikke i tale om reetablering, men derimod fastholdelse af demokratiske værdier og institutioner når disse er under angreb.

I et forsøg på at holde AfD uden for indflydelse i tysk politik, har der hersket *cordon sanitaire*, en brandmur, hvor de øvrige partier har afvist at samarbejde med det højreradikale parti.

Alt imens har støtten til AfD været stigende og i skrivende stund er AfD det mest populære parti i Tyskland, hvor nogle målinger viser en tilslutning på 28% af den samlede tyske befolkning til partiet. Hvorvidt AfD's popularitet havde været den samme, under et fravær af brandmuren er umuligt at sige. Tilslutningen til populistiske højrefløjspartier er stigende på tværs af Europa, hvorfor øget tilslutning til AfD næppe alene kan tilskrives eksklusionen af dem. Vi ved dog, at AfD aktivt har brugt brandmuren som et middel til mobilisering. Gennem narrativer om et korrupt og elitært system, som frarøver folkets dets stemme og sætter AfD uden for indflydelse, har brandmuren været brænde på det populistiske bål hos det højreradikale parti.

Cordon sanitaire er ikke ensbetydende med at illiberale partier bremses. Tilfældet i Tyskland viser, at illiberale partier kan opleve øget tilslutning, på trods af at de holdes uden for. Herudover viser forskning, at selv når cordon sanitaire holder partier uden for formel indflydelse, bliver diskurser og politikker fra det udelukkede parti ofte adopteret af mainstreampartier. Således står illiberale partier uden for formel indflydelse, men påvirker den generelle politiske linje hos de partier, som rent faktisk sidder ved magten. I Tyskland har AfD's retorik om især migranter og integration påvirket mainstream-partierne, både hvad angår diskurs og den førte politik. I 2023 udtalte Friedrich Merz eksempelvis, at tyske borgere ikke længere kunne få tid til tandlægen, fordi asylansøgere får lavet tænder på tyskernes regning. Et budskab, som ligger tæt op ad retorikken fra AfD.

Brandmuren i Tyskland har været strengt nødvendig, det må der ikke herske tvivl om. AfD er et dybt illiberalt og anti-demokratisk parti, som af den tyske efterretningstjeneste aktivt overvåger for højreradikal adfærd, og som i perioder har været dokumenteret højreradikal. Dog har brandmuren ikke været i stand til at holde AfD fra indflydelse, både hvad angår den førte politik og vælgeropbakning. I Tyskland har der været sprækker i brandmuren og mere eller mindre illiberale politikker og diskurser er sluppet igennem, samtidigt med at problemet kun er vokset i størrelse. Dette understreger en vigtig lektie: at demokratiet er svært at forsvare, når først illiberale kræfter har bidt sig fast.

De demokratiske lærepenge

Demokratisk tilbagegang er ofte en gradvis proces, der kommer inde fra systemet. Demokratisk valgte magthavere afvikler trin for trin de demokratiske institutioner, mens den demokratiske facade bevares. Netop derfor er tilbagegangen svær at få øje på. Hertil kommer de praktiske udfordringer ved at forsvare demokratiet, når det først er under angreb, som eksemplerne fra Polen, Tyskland og Ungarn viser. Når vi både kender udfordringerne ved at stoppe anti-demokratiske strømninger, selv gennem militant demokrati, og ved, at demokratisk tilbagegang sjældent er let at opdage, bør vi styrke de institutioner, der fungerer som bolværk for demokratiet, før problemet opstår. Vi skal opbygge demokratisk modstandskraft, så illiberale kræfter ikke når at slå rod.

Demokrati-instituttet Varieties of Democracy skelner mellem tre former for demokratisk modstandskraft. Den første, *bounce-back resilience*, beskriver et demokratis evne til at genrejse sig efter en periode med autokratisering, og det er netop, hvad der er på spil i Ungarn og Polen i dag. Den anden, *breakdown resilience*, dækker situationer, hvor autokratisering finder sted, men hvor et egentligt regimeskifte undgås. Det gælder i Tyskland, hvor det mest populære parti i befolkningen er grundlæggende anti-demokratisk.

Endelig kommer onsets Resilience, hvor demokratier er i stand til at forhindre, at anti-demokratiske strømninger får fodfæste. Netop denne form for modstandskraft er central for demokratiets overlevelse. Onsets resilience beskrives ofte som demokratisk opretholdelse: at et demokrati kan modstå pres uden at miste sin demokratiske kvalitet og uden at slå sprækker i sin demokratiske arkitektur.

Denne type demokratisk modstandskraft opbygges gennem horisontal og vertikal kontrol, hvor man horisontalt fastholder og aktivt monitorerer retsstatsprincipperne og styrker uafhængigheden af domstolene, samt fører effektiv kontrol med den lovgivende magt.

Vertikalt opbygges denne modstandskraft ved at skabe robusthed og kapacitetsopbygge civilsamfundet, samtidigt med at man skaber en bredere fordeling af magtressourcer, som gør det lettere for borgere at spille en aktiv rolle i demokratiet.

Flere eksempler fra Europa viser, at civilsamfundet er i stand til at agere bolværk for demokratiet, i mødet med højrefløjsektremisme¹¹. Desto mere udbredte og forankrede demokratiske værdier og holdninger er i et samfund, og jo mere robust civilsamfundet er, desto bedre er demokratiet rustet mod eksterne chok og interne udfordringer. Når vi kan se, at reaktive værktøjer er risikable og illiberalisme og anti-demokrati synes svært at få bugt med, når først det har bidt sig fast, bør vi derfor agere fremfor at reagere ved at styrke den demokratiske modstandskraft, som kan forhindre at anti-demokratiske og illiberale tendenser vinder frem.

En perspektivering til Danmark

I forbindelse med Magtudredningen 2.0 har forskerne bag lavet en tilstandsrapport over det hus, som det danske demokrati udgør. Konklusionen er, at huset overordnet set er flot og velholdt, men at der er opstået en række udfordringer, som svækker fundamentet og har givet begyndende sprækker i væggene¹³.

En lignende konklusion på civilsamfundsområdet er at finde i en ny rapport, som the Conference of International Non-Governmental Organisations (CINGO) netop har udgivet. Rapporten tegner et billede af et grundlæggende stærkt civilsamfund i Danmark, som er i stand til at bidrage positivt til det danske demokrati. Dog beskriver rapporten også, at det danske system fungerer i "godt vejr". Civilsamfundets rettigheder er ikke formaliseret og er baseret på gensidig tillid. Dette fungerer i solskin, men er ikke robust hvis vejret skifter¹⁴.

Vi skal tage begyndende skader meget alvorligt og forberede os på dårligt vejr, på trods af at huset overordnet er i god stand og at solen for nuværende skinner. Demokratiske udfordringer vokser sig hurtigt ud af proportioner og skaderne kan være svære at udbedre, hvis de vokser sig for store.

Kilder:

- Binderkrantz, A. S., Holm Pedersen, L., Bang Petersen, M., & Magtudredningen 2.0. (2025). Det danske demokratis udfordringer. (1. udgave). Aarhus Universitetsforlag.
- Croissant, A., & Lott, L. (2026). Democratic Resilience in the Twenty-First Century: Search for an Analytical Framework and Explorative Analysis.
- European Centre for Populism Studies (ECPs). Explaining Hungary's Paradox: Péter Magyar as the Insider Challenger to a Hybrid-Authoritarian System.
- European Conservative. The Constitutional Coup and the Building of an Authoritarian Regime in Hungary.
- Council of Europe. Civil Participation in the Decision-Making Process – First Fact-Finding Visit to Denmark, 11–13 May 2026.
- POLITICO. Poland's Media Revolution Turns into a Political Battle.
- Lundberg, E. (2021). Guardians of Democracy? On the Response of Civil Society Organisations to Right-Wing Extremism. Scandinavian Political Studies.
- Merkel, W., & Lührmann, A. (2021). Resilience of Democracies: Responses to Illiberal and Authoritarian Challenges. Democratization, 28(5), 869–884.
- POLITICO. POLITICO Poll of Polls — German Polls, Trends and Election News for Germany.
- POLITICO. POLITICO Poll of Polls — Hungarian Polls, Trends and Election News for Hungary.
- Rooduijn, M., Pirro, A. L. P., Halikiopoulou, D., Froio, C., van Kessel, S., de Lange, S. L., Mudde, C., & Taggart, P. (2023). The PopuList 3.0: An Overview of Populist, Far-left and Far-right Parties in Europe.
- Sajó, A. (2025). Democracy despite itself: Liberal constitutionalism and militant democracy. Contemporary Political Theory, 24, 897–900. <https://doi.org/10.1057/s41296-025-00770-z>.
- Shuttleworth, L., Brown, K., & Mondon, A. (2025). The Pretence of the Cordon Sanitaire: Non-Collaboration as a Distraction from Discursive Congruence.
- V-Dem Institute. (2026). Democracy Report 2026: Unraveling the Democratic Era? University of Gothenburg.

